

SOMKUTI Bálint

A 4. GENERÁCIÓS HADVISELÉS

4th GENERATION WARFARE – 4GW

Modern hadseregek a huszadik század ipari termelésének összes csúcsterméke által támogatva, jó erőben lévő, jól kiképzett, jól vezetett és jól felszerelt katonák vereséget szenvednek nélkülöző, rosszul felszerelt, létszámhátrányban lévő, ám rugalmas illetve magasan motivált hadseregnek alig nevezhető csoportoktól. Felkelők, terroristák és gerillák dacolnak a modern nemzetállamok, sőt szövetségek egyesített erejével.

Hogyan lehetséges ez? Érvényesek-e még a modern hadseregek elméleti és gyakorlati fundamentumát képező XIX. században született művek? Befolyásolja-e korunk meghatározó tényezője a globalizáció a hadviselést, és ha igen hogyan?

Egy meglehetősen fiatal, ám sok vitát kiváltó elmélet erre keresi a választ.

How is it possible that modern armies with well equipped, well fed, well led, and well trained soldiers, supported by all the wonders of the industrial age are defeated by numerically inferior, poorly equipped, but flexible and highly motivated groups, which can hardly be designated as an army. Insurgents, terrorists, and guerrillas defy the power of modern states or even the combined might of alliances.

How is it possible? Are the works of 19th century theorists forming the theoretical and practical foundation of modern armies still valid? Does globalisation, the most important factor of the contemporary world, influence the way wars are fought? If yes how?

A new, yet quite controversial theory looks to answer the above.

BEVEZETÉS

2001. szeptember 11-én új időszámítás kezdődött. Az Amerikai Egyesült Államok területét meglepetésszerű támadás érte, ártatlan polgári áldozatok ezreinek életét követelve. Az erre reagálásul, a terrorizmus ellen megindított, globális háború (Global War On Terror - GWOT) azonban egyelőre nem tudott tartós eredményt elérni a befektetett dollár biliárdok valamint több ezernyi katona elvesztése ellenére sem. Hogyan képes mégis alig néhány tízezer rosszul felfegyverzett felkelő dacolni egy számbeli és hatalmas technikai fölényben lévő ellenséggel? Miért nem lehet rájuk végleges katonai vereséget mérni?

A következőkben erre keressük a választ, egy sok vitát kiváltó, mégis egyre szélesebb körben elfogadott elmélet segítségével, melyet negyedik generációs hadviselésnek (4th Generation Warfare – 4GW) neveznek.

A HÁBORÚK GENERÁCIÓI¹

Elsőként tekintsük át az elmélet alapját képező hadviselési generációkat. Az 1648-ban lezárult 30 éves háború során (amely az utolsó nagy vallásháború is volt) még általánosak voltak olyan jelenségek, amelyek az írott történelemben végig elkísérték a hadviselést. Polgári milíciák, zsoldosokból álló hadseregek, népirtások, stb. (volt olyan terület, ahol a lakosság 2/3-a elpusztult, ez a szám a Német Római Birodalom egészére vetítve 1/3-ra tehető). Ezt követően, a hadügyi forradalom nyomán kialakult — lőfegyverrel felszerelt állandó hadseregekre támaszkodva — erős központi hatalommal rendelkező államok jöttek létre, melyek monopolizálták az erőszakot.

¹ The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, http://www.d-n-i.net/fcs/4th_gen_war_gazette.htm, 2008. 03. 07.

ELSŐ GENERÁCIÓ: A MUSKÉTA ÉS A VONALHARCÁSZAT KORSZAKA

Az *első generáció* jellemzője az élőerő koncentrálásán keresztül kivívott győzelem. A kor katonai teoretikusa, Carl von Clausewitz is a korszak szabályosan megvívott háborúi során jutott el híres háromságának (katona, polgár, állam) megfogalmazásához. A három terület észlelhetően elkülönült, az államok állandó hadseregei korlátozott és szabályozott háborúkat vívtak egymással, lehetőség szerint kímélve a polgári lakosságot. Formális hadüzenet után, katonai manővereket folytattak a résztvevők, majd a háborút szabályos békekötés zárta le. A korszak korlátozott céljai (újabb és újabb területek szerzése, elvesztett területek visszaszerzése) nyomán ugyanazok az államok vívtak változó felállásban háborúkat egymás ellen.

Találón jellemezte Russel F. Weigley a kort „a krónikusan eldöntetlen háborúk” korának.² Ez a hadviselési kultúra természetesen nem vált mindenhol általánossá, vagy egyáltalán kizárólagossá, ám a már lefektetett szabályok szerint vezetett sereg legyőzhetetlen volt. A korszaknak nincsenek nagy ideológusai sem, Szász Móric, Raimondo de Montecuccoli vagy Napóleon Bonaparte írásai sokkal inkább gyakorlati útmutatók, mint elméleti művek. A híres teoretikusok, Carl von Clausewitz, Antoine-Henri Jomini alkotásai csak a korszak végén kezdték kifejteni hatásukat. Természetesen, mint minden történelmi kor esetében, itt sem lehet egyértelmű határokat húzni, hiszen például az amerikai polgárháborúban ugyanúgy szerepet kaptak a szuronyrohamok, mint az elkeseredett állás-harcok.

MÁSODIK GENERÁCIÓ: A KONCENTRÁLT TÜZERŐ, MATERIALSCHLACHT (ANYAGCSATA) KORSZAKA

Míg az első generációra az élőerő koncentrációja volt a jellemző, az ilyen jellegű próbálkozásokat elsöpörte a koncentrált tüzerő. Az élőerő koncentrációja megközelítés az I. világháború lövészárkaiban már nem hozhatott sikert, logikus fejleményként megindult a tüzerő koncentrációja. Ez elsősorban a tüzérség területén volt érzékelhető, ám a háború végére megjelent a géppisztoly és a lángszóró is. A kor fő célkitűzésévé az ellenség haderejének, háborús potenciáljának a megsemmisítése vált, a „*materialschlacht*”, azaz a felörlés, az anyagcsata során. Ezen típusú hadviselés igazi mesterei az angolszász hatalmak lettek, elég csak Erwin Rommel megjegyzésére gondolni, amikor meglátta az el-alameini védőállást.³ Felismerve az egyre totálisabbá váló és a befektetett erőforrásokhoz képest kevés hasznot hozó módszer korlátait, az I. világháború végére megjelentek a következő korszak jellemzői: a beszivárgó gyalogság, a koncentrált, mélységben csapást mérő páncélosok tömegei, a háterszág bombázása, egyszóval a potenciál helyett a morál megtörésére irányuló erőfeszítések. Érdekes és némileg meglepő hogy az amerikai hadsereg egyértelműen a korra jellemző merev rendszerből és túlzó tüzerőből álló módszert alkalmazta Fallúdzsa 2004-es ostromakor.

HARMADIK GENERÁCIÓ: MOBIL HADVISELÉS, BLITZKRIEG (VILLÁMHÁBORÚ) KORSZAKA

Basil Liddell Hart, J. F. C. Fuller, Heinz Guderian, Mikhail Tuhacsevszkij nagyjából egy időben (és egymás munkáiból merítve) jutottak el arra a felismerésre, hogy megfelelő erőkoncentrációval a védelem könnyen áttörhető, de ne feledjük a húszas-harmincas évekre már a technikai feltételek is adottak voltak hozzá. Tuhacsevszkij mélységi műveleteinek célja, vagy Guderian elmélete szerint (melyet az *Achtung, Panzer!* című könyvében fejtett ki részletesen) nem az ellenséges erők megsemmisítését tartotta fő céljának, hanem moráljuk megtörését, utánpótlásuk, — kommunikációjuk elvágásával — harcképességük megszüntetését.

Hasonló gondolatmenetből kiindulva Giulio Douhet, olasz teoretikus a háterszág bombázásával akarta megtörni az ellenfél akarátát. A korra jellemző a totalitás felé haladás, a háterszág (a clausewitz-i háromság nem harcolóinak: állam, polgárok) érvényes katonai célponttá tétele. Érdekes összehasonlítani az angolszász szövetségesek és a Vörös Hadsereg harcmodorát. Sok szempontból a szövetségesek még mindig az előző háborút vívták, csak a tüzérség szerepét részben átvette a taktikai légiere. A Vörös Hadsereg a háború második felére elsajátította és

² John Keegan: A hadviselés története, Budapest, 2002. 68. old.

³ Erwin Rommel: Háború gyűlölet nélkül, Budapest, 1992, 191.-194. oldal

megfelelő mennyiségű hadianyag birtokában gyakorolta is a mélységi hadműveleteket. Az elméletre az ötvenes-hatvanas évek helyi háborúi sem gyakoroltak jelentős hatást.

A két másodgenerációs magyar emigráns tiszt által, a hetvenes években kifejlesztett Air-Land Battle (azaz légi-szárazföldi ütközet) koncepció gyakorlatilag a II. világháborús „*blitzkrieg*” (villámháború) modernizált változata volt.⁴ Az ALB vonalai mellett megvívott 1991-es II. Öböl-háború azonban nagy valószínűséggel az utolsó volt a hagyományos ipari háborúk sorában.

Mielőtt rátérnék az „új kor — új típusú” háborújának bemutatására egy kérdést szeretnék megemlíteni. Az egymást követő generációk egymást kiegészítik, nem felülírják. Talán kevésbé elképzelhető olyan helyzet, ahol az élőerő koncentrációja jelenti egy modern hadsereg számára a megoldást, ám könnyű belátni, hogy a tűzerő szisztematikus használata (lásd Fallúdzsa, 2004), vagy a villámháború ötletei korántsem avultak el. A negyedik generációs hadviselés mégsem az első három logikus folyamodványa. Kissé előreszaladva azt mondanám, hogy a morált előterbe helyező felfogása miatt a 3. újraértelmezéseként tudnám leginkább jellemezni.

A 4. GENERÁCIÓS HADVISELÉS

ELŐZMÉNYEK ÉS A PROBLÉMA MEGKÖZELÍTÉSE

Az USS Cole elsüllyesztése egy robbanóanyaggal megrakott motorcsónak által⁵, a bejrúti tengerészgyalogos lak-tanya lerombolása 1983-ban⁶, egy vitorlás dau (arab vitorlás hajó) által megrongált *Limburg* tartályhajó⁷, vagy a World Trade Center 2001. szeptember 11-én összeomló ikertornyai, ha nem is mindegyik eset közismert, számos közös vonásuk van. Közös bennük, hogy mindegyik szerepelt a maga idején a médiában, és mindegyik támadás elszenvedője a világ szuperhatalma volt, amely komoly veszteségeket szenvedett aránytalanul kis ráfordítással. Röviden ezt a fajta hadviselést nevezik aszimmetrikusnak.

A katonai műveleteket erőteljes propagandával támogató felfogás jelensége egyidős a történelemmel. Gondoljunk csak a mongolok által saját (tényleges) kegyetlenségükről terjesztett hírekre, az aszasszinok célzott politikai gyilkosságaira, vagy Caesar a gallok ellen indított büntető hadjárataira.⁸ A fentiek ismeretében nem meglepő, hogy a Vietminh első reguláris alakulata a Vo Nguyen Giap által alapított fegyveres propaganda brigád volt.⁹ Maga a jelenség a nyugati civilizációban a XX–XXI. századra szinte feledésbe merült. Hogy miért kerül mégis új besorolásba, annak egyértelmű okaként a szeptember 11-ei merényleteket nevezhetjük meg, amikor a klasszikus állam-állam ellen vívott háborúk kora lezárult. Ahhoz, hogy a támadás a nyugati civilizációra gyakorolt hatását megértsük, több száz évet kell visszamennünk a múltba.

A harminc éves háború nemcsak a hadügyi forradalom kiteljesedését hozta, hanem a felfegyverzett polgárság európai szerepének végét, és az addig domináns zsoldos seregek hanyatlását is. Az 1648-as vesztfáliai béke elhozta azt a kort, amelyben a polgár élesen elkülönül a katonától, és azt a kort is, amelyben hosszú időre megszűntek a különböző társadalmi csoportok vallási, fegyveres konfliktusai, illetve megjelentek az államok által meglehetősen szabályossággal vívott háborúk (hadüzenet, hadműveletek, békekötés).

A poszt-vesztfáliai kort nyugodtan hívhatjuk a clausewitzi háborúk korának. Clausewitz alaposan tanulmányozva ezeket a háborúkat illetve a Római Birodalom hasonló elvek alapján vívott háborúit, levonta azokat a következtetéseket, melyek gyakorlatilag háromszáz évre meghatározták a háborúk megvívásának szabályait, sőt a mai napig érvényesek az államok között vívott háborúkra. Az általa létrehozott állam, katona, polgár felosztás sokáig kizárólagosan uralta a katonai gondolkodást. Ezt a hagyományos nézetet rombolta le a szeptember 11-ei támadás, amikor az al-Kaida olyan pusztítást okozott New Yorkban, melyre eddig csak államok voltak képesek.

⁴ Force Majeure, <http://www.slate.com/id/2081388/>, 2008. 03. 07.

⁵ Attack on USS Cole, http://usinfo.state.gov/is/international_security/terrorism/uss_cole.html, 2008. 03. 07.

⁶ Bombing of the Beirut barracks, <http://www.arlingtoncemetery.net/terror.htm>, 2008. 03. 07.

⁷ Al Qaeda's Maritime Campaign, http://www.military.com/forums/0_15240_83909_00.html, 2008. 03. 07.

⁸ vö. Keegan 381. old. „Paradox mód, van a keleti hadviselésnek egy olyan dimenziója, amelyet a Nyugat még sokáig nem értett meg, jöhet ez adta félelmes tudatosságát, ezzel egyszersmind a hatásosságát is korlátozva. Ez nem más, mint intellektuális dimenziója, ideológiája. A kínaiak már évezredekkel az európaiak előtt kidolgozták a háború filozófiáját a maguk számára.”

⁹ Háborúk világtörténete, szerk. Richard Holmes, Budapest, 1992 258. old.

Noha néhány szakértő a történelmi előzmények miatt (pl. a Caesar elleni merénylet, a már említett asszaszinok, a nagy francia forradalom terrorja, az anarchisták által meggyilkolt II. Sándor cár) nem tekinti a modern terrorizmust új típusú fenyegetésnek, mégis az al-Kaida azzal, hogy szétfeszítette az államiság kereteit, új korszakot hozott el a hadviselésben.¹⁰ Az Ikertornyok elleni támadás, illetve a 2005. júliusi londoni és a 2004. márciusi madridi robbantások azért is jelentenek új korszakot, mert az adott ország fővárosára mérték csapást. Az aszimmetrikus hadviselés, elsősorban gerillaháború eddig csak az expedíciós, esetleg megszálló csapatokat fenyegette. A globalizáció mellékhatásaként a civilek között megbújó támadók számára egyetlen polgár sincs „lőtávolságon” kívül. A 4GW jelentős „újítása”, hogy a kemény katonai célpontok helyett, puha, civil és külföldi célpontokra helyezte át a hangsúlyt.

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy az új hadviselési mód figyelmeztetés nélkül tűnt fel. Érdekes, de nem meglepő módon egy sci-fi regényben — William Gibson 1984-es *Neurománcában*¹¹— szerepel először egy új, a hagyományostól drasztikusan eltérő típusú háború. Rövid, elsősorban az Interneten vívott cyber-háború, kommandós akciókkal és műhold elhárításokkal. Az újkor másik prófétáját is Williamnek hívják, William S. Lind és társai az afganisztáni orosz és a vietnámi amerikai fiaskó tapasztalatait összefoglaló cikküket 1989-ban publikálták az amerikai tengerészgyalogság lapjában.¹² Jólslataikat fényesen igazolta a 2006-os libanoni kudarc okait feltáró 2008-as, izraeli Vinograd-jelentés, melynek nyomán több katonai parancsnok is lemondásra kényszerült.¹³

VAN-E PONTOS FOGALMA A HADVISELÉS MÓDJÁNAK?

Fel kell tennünk a kérdést van-e pontos fogalom? Sajnos a válasz az, hogy egyáltalán nincs. A jelenlegi probléma méretét, illetve a paradigmaváltás kényszerét talán az jelzi a legjobban, hogy nemrégiben David J. Kilcullen ausztrál-amerikai szakértő (az amerikai külügyminisztérium felkelés elleni irodájának volt vezetője) cikkében teljesen új fogalmak bevezetését tartja szükségesnek.¹⁴

Mi is tehát a negyedik generációs hadviselés? Eschevarria (a 4GW elmélet fő kritikusa) szerint nem tekinthető az előző három logikus következményének és ebben igaza is van.¹⁵

Az előző három logikus következménye az amerikai döntéshozók által erőltetett hálózatalapú hadviselés lenne, már amennyiben revolúciós és nem csak evolúciós tulajdonságokkal bírna.

Hadd tegyek megint egy rövid kitérőt. Amikor nagyjából húsz évvel ezelőtt megjelent a 4. generációs hadviselés elmélete, a katonai-ipari komplexum támogatói és ellenzői egyaránt lecsaptak rá. A csúcstechnológiájú, drága eszközök kifejlesztői — a fogalom megértése nélkül — azonnal elkezdtek használni, mintegy a sugárhajtású vadászgépek generációinak analógiájára. Az angol változat (4th Generation Warfare – 4GW) rövid és érthető, ráadásul bizonyos katonai körökben már nagyjából 1989 óta használták, ezért kitűnően alkalmazható volt marketing célokra, így gyorsan elterjedt. Azzal azonban a mai napig adós a támogatók köre, hogy megmagyarázza, miért jelentene a géppuska, a koncentrált, közvetett irányzású tüzérségi eszközök, vagy a mélységi hadművelet megjelenéséhez hasonló forradalmi lépést az információ elérhetőségének drasztikus megnövekedése.

Mi is tehát a negyedik generációs hadviselés? Nos, erre még sokáig nem tudunk pontos választ adni. Bár sokan varázsszóként, minden problémára alkalmazható „gumifogalomként” használják, talán a legpontosabban úgy tudjuk meghatározni (hasonlóan egyes fizikai felfedezésekhez), hogy mi nem. Ha az ellenségnek nincs reguláris hadserege, nincsenek egyszerűen beazonosítható vezetési pontjai, nincs egyértelmű katonai infrastruktúrája és egy ezt támogató állama, mégis gyakorlatilag tetszése szerint képes csapást mérni, akkor elmondhatjuk, hogy egy negyedik generációs ellenféllel állunk szemben.

¹⁰ The Roots and Global Dimension of Modern Terrorism, <http://www.international.ucla.edu/burkle/news/article.asp?parentid=67430> 2008. 03. 07.

¹¹ William Gibson: *Neurománc*, Budapest, 1992

¹² The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, http://www.d-n-i.net/fcs/4th_gen_war_gazette.htm 2008. 03. 07.

¹³ Nagy és súlyos kudarc volt Izrael libanoni háborúja, <http://index.hu/kulfold/lib080130/> 2008. 03. 07.

¹⁴ New Paradigms for 21st Century Conflict, <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0507/ijpe/kilcullen.htm> 2008. 03. 07.

¹⁵ Fourth-Generation War and Other Myths, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub632.pdf> 2008. 03. 07.

A 4. GENERÁCIÓS HADVISELÉS JELLEMZŐI

John Keegan azt írta egyik könyvében, reméli, hogy a háborúk kora lezárult, úgy ahogy a nagy járványok is eltűntek a történelem süllyesztőjében.¹⁶ Bár a clausewitzi „nagy háborúk” kora tényleg lezárulni látszik, úgy tűnik, amint a járványok az atipikus tüdőgyulladás, a SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) képében, a háborúk is más formában tértek vissza.

Fallúdzsa példája megmutatta, hogyan harcol egy második generációs elvek szerint működő katonai erő, míg Dél-Libanonban a legmodernebb harmadik generációs elvek szerint szervezett és vezetett katonai erő sem volt képes elérni célját (azaz Észak-Izrael lövésének leállítását, és az elrabolt katonák kiszabadítását). Nem arathatott teljes győzelmet sem az amerikai hadsereg, sem az izraeli fegyveres erők, mert a 4GW szakít a nyugati hadviselés alapját képező „háromsággal” (állam, katona, polgár). Sem az iraki felkelők, sem a Hizb’álláh (a hagyományos, ám helytelen átírás szerint Hezbollah) harcosai nem felelnek meg a fenti besorolásnak, ugyanis egyiküknek sincs hagyományos értelemben vett állama, és mindkettő egyszerre katona valamint civil. Természetesen ez a fajta helyzet nem ismeretlen a történelemben, de az elsősorban primitív törzsekre, vagy nomád állattartókra jellemző állapot ellen bevetett eddigi eszközöket (népirtás, kényszer átköltöztetés stb.) a XX. század második felétől egyetlen, magát civilizálnak tartó állam sem engedheti meg magának.

A clausewitzi „háromság” megszűnése: a hagyományos hadseregek legyenek mégoly hatékonyak és kegyetlenek is, mint az izraeli hadsereg a második intifáda alatt, vagy a Vörös Hadsereg Afganisztánban, hiába érik el hadműveleti céljaikat, többek között békekötésre alkalmas állam híján nem tudják tartóssá tenni sikereiket. Kizárólag katonai eszközökkel nem lehet a katona/polgár szerepeket váltogató lakosok támogatását megszerezni. Így a hagyományos háborúkat lezáró béke vagy fegyverszünet egyszerűen nem jöhet létre. Márpedig az ellenállók (legyenek akár terroristák, vagy szabadságharcosok) egyértelműen politikai célokért harcolnak. Hogyan lehet mégis egy ilyen háborút megnyerni? Tartós siker (azaz béke) csak a megszokottól teljesen eltérő módokon érhető el.

A résztvevők elsősorban nem államok: a 4GW talán legnagyobb újdonsága, hogy nem állami szervezetek lépnek fel teljes értékű „hadviselőként”. Itt az újdonságot elsősorban a globális média hálózat jelenti, ahol rendkívül gyorsan felkerülhet egy hír az olyan non-stop hírcsatornákra, mint az Al-Dzsazíra, vagy a CNN, esetleg az olyan fájl-megosztó oldalakra, mint a Youtube. Mivel a szereplők nem államok, a nemzetközi rendszer (szokás) joga, sem terjed ki rájuk.

A hagyományos, ipari alapú konfliktusok esélyének jelentős csökkenése: az előző két jellemző alapján nagy valószínűséggel kijelenthetjük, hogy a kurszki csata volt minden idők legnagyobb páncélos csatája, ugyanis elég kicsi az esély egy újabb tömeges páncélos összecsapásra. Mivel a várható résztvevők legalább egyike biztosan nem állam (ergo egy páncélos magasabbegység felállításához szükséges potenciál nem áll rendelkezésére), sem egy területszerzési célú háború egyenlő felek között nem valószínű, így maximum etnikai, kisebb mértékben gazdasági okok szolgálhatnak alapul egy fegyveres konfliktushoz, ám ezek szinte biztosan nem a fejlett országok területén fognak lezajlani. A hagyományos ipari konfliktusok esélyének csökkenéséért felelős másik ok a tömegpusztító fegyverek elterjedése.

Népi (ideológiai, vallási) háború: az ellenséget csak akkor lehet legyőzöttnek tekinteni, ha ő maga is elismeri a vereségét. Márpedig ez egy jellemzően népi, „honvédő” vagy vallásháború esetében szinte lehetetlen.

Propaganda / (elsősorban nem katonai) morál központú: a felkelők legtöbb esetben (ld. Vietnam, Algéria vagy Afganisztán) bírják a lakosság többségének támogatását, mely elméletileg MINDEN háború végcélja, ezért könnyű belátni, hogy a katonai sikerek ellenére, a propaganda, a médiában vívott küzdelem sokkal fontosabb.

Kizárólag katonai eszközökkel nem megnyerhető: ezen összecsapások sikeressége éppen ezért nem lelőtt, lebombázott ellenséges harcosokban (melyek jelentős része ráadásul biztosan „járulékos veszteség”), hanem a lakosság támogatottságában mérendő.

Nem haditechnika centrikus: a felkelőknek (és a vértlen szomszédoknak) mindegy, hogy egy „buta” szabadesésű bomba, vagy egy precíziós, nagy távolságról indított szárnyas bomba oltotta ki életüket. Ráadásul ez az esemény a túlélőkre, valamint harcmódorukra kevés hatást gyakorol, illetve csak még elszántabbá teszi őket. Így pontosan a szándékolttal ellentétes hatást ér el, megsokszorozza az ellenállók számát, ezért nyugodtan kijelenthetjük, hogy

¹⁶ Keegan 381. old.

a SLAT páncélos „hálózati” Stryker harcjármű, esetleg az F-22 Raptor vadászgép forradalmian új technológiát használó radarja kevéssel járul hozzá a terrorizmus felett aratott „végső győzelemhez”. Mint azt már említettem egy 4GW összecsapásban (legalább az egyik oldalon) nincsenek egyértelműen civilek (vagy katonák), semmilyen haditechnika nem képes D Ö N T Ö fölénybe kerülni (az orwelli 1984 totális ellenőrzését kivéve természetesen). Ezt a tényt az amerikai hadsereg új, FM 3-24 jelzésű felkelés ellenes kézikönyve is kiemeli.

Totális: a 30 éves háború borzalmi után sokáig uralkodó civil, katona felosztás fokozatos megszűnése (azaz a harcoktól megkímélt hátország eltűnése) tetten érhető a háborúk generációinak fejlődésében. Az I. világháborúban a Zeppelinek és a Gotha bombázók által okozott pusztítás össze sem vethető Coventry, vagy Drezda sorsával, mégis a határ teljes megszűnésére a 4. generációban került sor.

Alacsony intenzitású, azaz térben és időben korlátozott: a 4GW háború kisebb területre összpontosul és sokkal totalitáriusabb, mint a hagyományos, mégis alacsony intenzitású gerillaháborúk, ugyanis sokkal kisebb területre és sokkal rövidebb időre terjed ki, mint a hagyományos összecsapások. Bár a biztosítók és a légi társaságok részvényei nagyot estek, nem lett általános gazdasági pánik a 9/11-es támadásokból. A 4GW később bemutatandó módozatainak egyes hatásai széles rétegeket érinthetnek, életveszélyt a támadó korlátozott erőforrásai miatt csak térben és időben erősen korlátozott területen tud jelenteni. Mindezek felül a nyugati kultúra országait egyszer sikerült meglepni, de azóta számos kísérletet sikerült megghiúsítani (erről kevesebb hír van). A 2005 óta elkövetett támadások jelentős része a harmadik világ országaiban történt.

Aszimmetrikus: egy robbanószerrel megrakott motorcsónak, vagy teherautó, egy hagyományos faépítésű dau dugig rakva műtrágyával („sufni–tuning” lopakodó technológia), és két eltérített utasszállító repülőgép. Meglehetősen olcsón sikerült nagy károkat okozni. Egyes véleményekkel szemben azonban az aszimmetrikus háború mindig is jelen volt a történelemben. A metodikussá merevedett továbbá sokszor könyvszagú nyugati hadviselést az első komoly sokk Vietnámban érte, és itt nemcsak a gerilla taktikára gondolok, hanem a gépágyú illetve közelharc ismeretek nélkül bevetett F-4 Phantom századokra is.

Modern üzleti megoldások: ugyan a mai napig folyik a vita az al-Kaida (a.m. a Bázis) polip, vagy pókháló természetéről, egy dolog biztos. A közgazdaságtant tanult Bin Ládin (kiejtés szerint, azaz helyesen átírva magyarra) felhasználta a nyugati egyetemeken tanultakat, és számos modern üzletviteli koncepciót — köztük a franchise-t valamint a kiszervezést (outsourcing) is — felhasználta hálózata kiépítésében. Míg a 9/11-es támadáshoz még az USA-ba kellett juttatni a 19 támadót, addig az utazási szigorítások miatt a londoni támadáshoz elég volt egy embernek átadni az al-Kaida franchise „know-how”-ját.

A kiszervezés leginkább Irakban érhető tetten, ahol egy bombagyár gyakran egymással harcban álló milíciáknak is ad el robbanó szerkezeteket, illetve az újabban használt házilag gyártott kumulatív eszközök alkotórészei gyakran készülnek „civil” üzemekben (pl. a szerkezet lelkét képező fém kúp).

A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS, MINT A 4GW LEGLÁTHATÓBB FORMÁJA

„A terrorizmus, a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.”¹⁷ Talán Benjamin Netanjahu, volt izraeli kormányfő adta meg a legpontosabb definícióját ennek a jelenségnek, ám érdekessége a történelemnek, hogy a fenti, széles körben elfogadott definíció alapján Bomber Harrist, Spaatz tábornokot és a II. világháborús terrorbombázások többi kiagyalóját is nyugodtan lehetne a vádlottak padjára ültetni. A fentieknél frappánsabban nehéz lenne megfogalmazni mi is a terrorizmus célja.

A TERRORIZMUS TÍPUSAI

Az alább látható felsorolás elég szemléletesen mutatja be a terrorizmus fajtáit, ám túlzott leegyszerűsítése lenne a hadviselésben lezajló forradalomnak, ha csak a terrorizmusra korlátoznánk. Lehetséges típusok:

¹⁷ Benjamin Netanjahu: *Harc a terrorizmus ellen*, Alexandra, Pécs 1998. 14. old.

Állami: Gestapo, SS, KGB, ÁVH;

Nem állami: egyéni (elmebeteg Unabomber, Anna Lindh gyilkosa), anarchista (Bakunyin, antiglobalisták), nacionalista/etnikai (IRA, ETA, Tamil Tigrisek, Usztasák, UČK), vallási, fundamentalista (al-Kaida, Hamasz, AUM Sinrikjő);

Politikai: szélsőbaloldali (Vörös Brigádok, Vörös Hadsereg Frakció, Action Directe, Mérges Brigád, Fényes Ösvény), szélsőjobboldali (Ku Klux Klan, Keresztény Hazafiak Szervezete, Krisztus Király Harcosai, Új Rend, Szürke Farkasok).¹⁸

Néhány érdekesség a motivációk és a módszerek változatosságát érzékeltetve:

- az Unabomber egy erdei kunyhóban élt, bombáinak szinte minden alkatrészét kézzel készítette, céljai kissé zavarosak voltak végül 20 év után családja adta fel¹⁹;
- az AUM Sinrikjő által végrehajtott szarin (ideggáz) támadás a tokiói metrón viszonylag kevés halottat, de 6000 sérültet eredményezett²⁰;
- a Mérges Brigád (Angry Brigade) a női egyenjogúságért harcolt, és eközben sikerrel robbantotta fel az 1970-es Miss World szépségversenyt²¹;
- a török Szürke Farkasok tagja, Ali Agca, a KGB szervezésében, a bolgár titkosszolgálat segítségével megpróbálta megölni II. János Pált, mivel a lengyel pápa „zavarta” a szovjeteket.

A 4GW CÉLJAI ÉS MÓDSZEREI

CÉLOK

Ezen új típusú hadviselés célja (népi, vallási háború jellege miatt) elsősorban a közvélemény támogatásának megnyerése, nem az összecsapásoké! Míg a nyugati hadviselésben az eredmény katonai feladatok megoldása és csak ezután kommunikálásuk, addig a 4GW-t lehet egyfajta „médiabacknek” is tekinteni, hiszen a minél több áldozatra való törekvés is elsősorban ezzel igazolható (szemben a bipoláris világrend terroristáinak jellemzően minőségi célpontjaival).

MÓDSZEREK

A nyugati országok hagyományos hadviselésben fennálló egyértelmű fölénye nyomán a velük szembe szállók új eszközöket vettek igénybe. Céljuk elsősorban félelemkeltés az „ellenséges” civil lakosság körében az egyik oldalon, míg a másik „saját” oldalon az elszántság, alkalmasság bemutatása. Itt merül fel a nyugati hadvezetés (és gondolkodás) egyik legnagyobb problémája az ún. „mirror imaging”. Ez a jelenség a saját gondolkodásunk, motivációnk kivetítése a másik félre. Az a feltételezés, mely szerint ő is úgy gondolkozik, cselekszik, mint én. Legjobb példája az 1991. utáni Irak elleni szankciók, amelyek az átlagembernek mérhetetlen szenvedést jelentettek, de Szaddam Husszein rendszerét nem gyengítették meg. Az alapgondolat nyilván az volt, hogy a nélkülözések hatására a nép fellázad a zsarnok ellen, ahogy ez egy nyugati országban történne. Többek között ez a hibás koncepció tekinthető az Irakban elkövetett számos baklövés okozójának.

Terrorizmus (már esett szó róla).

Cyber-hadviselés (ld. az orosz-észti összecsapást,²² de az internet elterjedésével egy Die Hard 4.0 esemény sem elképzelhetetlen, vagy akár cégek közötti cyber-konfliktus az „üzleti versenyben”).

Szabotázsakciók a kritikus infrastruktúra ellen (víz, gáz, áramszolgáltatás, de nemzeti szimbólumok is (pl. New York-i Szabadságoszobor) illetve szaturációk, azaz túlterheléses támadás egyéb szolgáltatások ellen (pl. tűzoltók, mentők, de akár internet szolgáltatók ellen is).

Minden egyéb (pl. környezetszennyezés, egyéb infrastruktúra elleni támadások és sok minden egyéb, amire még csak nem is gondolunk).

¹⁸ Dr. Kaiser Ferenc: Terrorizmus és biztonság című előadása. 2008. 03. 07.

¹⁹ Unabomber suspect in custody, <http://www.cnn.com/US/9604/03/unabomber/index.html> 2008. 03. 07.

²⁰ Sarin gas attack on the Tokyo subway http://www.japan-101.com/culture/sarin_gas_attack_on_the_tokyo_su.htm 2008. 03. 07.

²¹ The urban guerrillas Britain forgot, http://lists.village.virginia.edu/lists_archive/sixties-l/3446.html 2008. 03. 07.

²² Estonia hit by 'Moscow cyber war', <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm> 2008. 03. 07.

A 4GW HATÁSÁT ERŐSÍTŐ TÉNYEZŐK²³

Globális média: nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy az új generációs hadviselés messze túllép a hagyományos politika-háború fogalmakon, ráadásul az új eszközöknek köszönhetően az Al Dzsazíra katarai non-stop hírcsatorna már akár tíz perccel egy cél tévesztett bomba után telekürtölheti a világot a „barbár amerikaiak rémtetteivel”. Mindezekon felül még a kifejezetten Bush-barát Fox TV-csatorna is könnyebben eladható több tucat halottat okozó robbanásokkal, mint átadott kórházakkal vagy szennyvíztisztító telepekkel.

Drogkereskedelem: a kábítószer fogyasztás és értékesítés exponenciális növekedése, mely becslések szerint 400 milliárd dollár hasznot hoz, az ehhez kapcsolódó pénzforgalommal és korrupcióval. Az így szerzett befolyás *de facto* állami hatalmat ad egyre több országban, egyre nagyobb kiterjedésű területeken a bűnszövetkezetek kezébe (nem állami szereplők). Ezen területek nagyságának növekedésével, kialakult a nemzetközi kábítószer kereskedelem és a terrorista csoportok közötti együttműködés (pl. pénzmosási módszerek hasonlósága és a decentralizált felépítés).

Bevételi különbségek növekedése: a szociális különbségek növekedése, az amúgy sem magas általános élet-színvonal romlásával kombinálva számos harmadik világbeli országban (Afrika, Latin-Amerika). Eredmény: mindenre elszánt emberanyag (például gyerekkatonák ld. Véres Gyémánt című film), kábítószer fogyasztás, nemzetközi bűnbandák).

Monoteista vallások terjedése: egyre erősödő vallási intolerancia a harmadik világ gyorsan növekvő létszámú országaiban, ahogy a térítő vallások követői (elsősorban az iszlám, de a hinduizmus is) összecsapnak (újabb nem állami szervezetek harca az állam intézményei ellen).

Korlátozott erőforrások: India és Kína növekvő nyersanyag és energiahordozó igényei. Hagyományos erőviszonyok aránytalansága miatt 4GW összecsapás valószínű (ld. kínai esélylatolgatás 1998-ból!).²⁴

A Szovjetunió szétesése: a Szovjetunió szétesése nyomán létrejött instabilitás a Kaukázusban, hidegháborús — szerencsére csak hagyományos — fegyverek „eltűnése”.

Globális multinacionális cégek viselkedése: egyre növekvő hatalmú és étvágyú multik etikátlan viselkedése a harmadik világban, melyre talán Katanga-tartomány sorsa a legjobb példa.

Magán hadseregek: PSC, azaz Private Security Companies (privát biztonsági vállalatok). Jogi felelősségre nem vonható, magán zsoldoshadseregek (a leghírhedtebb a Blackwater), melyek sokszor elit alakulatok volt katonáiból állnak, akiket általában a legrizikósabb helyeken vetnek be. Ilyenek az iraki törzsek és felekezetek milíciái is. Esetleg újabb nem állami szereplők megjelenése.

Amerikai katonai jelenlét: egy jelentős méretű amerikai, keresztény megszálló haderő, az iszlám szívében (jelentős amerikai katonai jelenlét Szaúd-Arábiában, ahol a muszlim szent városok találhatóak, illetve az amerikai katonai fölényre, az unilateralizmusra és a megelőző háborúra alapozó Bush forradalom által kiváltott ellenérzések. Az USA korlátlan fölénye a hagyományos hadviselésben (az amerikai flotta 12 repülőgép-hordozó harci csoportjának erejével szemben mindössze 5-6 könnyű hordozó van a világ többi részén, sőt nehézbombázó vagy lopakodó technológiájú gép nincs is máshol rendszerben).

MEG LEHET NYERNI EGY 4GW „HÁBORÚT”?

Hagyományos, clausewitz-i gondolkodással nem. A 4GW egyik legfontosabb jellemzője, hogy széles körben támogatják a társadalom különböző rétegei, ezért ilyen vagy olyan módon, de elsősorban az elkövetőket kell elszigetelni támogatóiktól, ugyanis minden mártír további ötöt ad a „mozgalomnak”. Ez akkor is így lesz, ha sikerül átalkítani az amerikai katonai doktrínát, és az kevesebb „járulékos veszteséggel” jár. A népi harcosokat nem sikerült legyőznie a clausewitz-i háborúk megvívására felkészített Wehrmachtnak, sem az amerikai hadseregnek, sem a

²³ Is 4GW Simply Using Military Force in New Ways?, <http://www.d-n-i.net/dni/strategy-and-force-employment/fourth-generation-warfare-articles/> 2008-03-07

²⁴ Chinese views of future warfare, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1998/chinacont.html> 2008. 03. 07.

Vörös Hadseregnek, ugyanis a 4GW harcosa a rövid harccselekményt követően már „ártatlan” állampolgár és ezzel, bármilyen jól képzett vagy felszerelt is legyen, egy katona sem tud mit kezdeni.

A már hivatkozott előadás anyagában látható egy dia, melyen a szemétkben kutató gyerekek láthatóak. Felmerül a kérdés, nekik van mit veszteniük? Illetve sikeres lehet egy olyan megszálló sereg, amely egy kultúrától akarja elvenni évezredes fegyverviselési szokásait (ugyanis a legtöbb arab országban a gyerek 10-12 éves korában tört, 15-16 évesen Kalasnyikovot kap)?

Persze vannak, akik szerint csak az erő pozíciójából lehet megoldani a problémát, mint pl. az az Amerikából hazatért honfitársunk, aki lakhely szerinti színkódolású, kötelezően és nyilvánosan viselt színes személyi kítűzőben látja a megoldást.²⁵ Úgy nem lehet a kultúránkért harcolni, hogy közben elpusztítom az alapértékeit!

Visszatérve a kiinduló kérdésre: amennyiben megszületik az a nagy valószínűség szerint összetett elmélet, mely minden bizonnyal jelentős mértékű politikai (azaz nem katonai) elemet is tartalmaz, akkor és csak akkor indulhatunk a siker reményében XXI. század új típusú fegyveres konfliktusaiba. Ennek a kialakítandó elképzelésnek a gyökerei megtalálhatóak a SAS által az 50-es, 60-as években, Malajziában a kommunista gerillákkal szemben sikerrel alkalmazott stratégiában, a Vietnámban elkésve alkalmazott „Winning hearts and minds” részeiben, az új FM3-24 kézikönyvben.

Legjobb lenne azonban megelőzni ezeket a konfliktusokat! Szun Ce véleménye szerint: „A legmagasabb szintű kiválóság az ellenség ellenállásának harc nélküli megtörésében rejlik”.²⁶

Kulcsszavak: negyedik generációs hadviselés, felkelés, hadművészet, katonai teoretikusok

Keywords: fourth generation warfare, 4GW, insurgency, art of war, military theories

FELHASZNÁLT IRODALOM

- GIBSON, William: *Neurománc*. -Budapest, 1992.
- HOLMES, Richard (szerk.): *Háborúk világtörténete*. -Budapest, 1992.
- NETANJAHU, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen*. -Pécs, 1998.
- KAISER Ferenc: *Terrorizmus és biztonság* című előadása, -Budapest, 2008. április 7.
- KEEGAN, John: *A hadviselés története*. Budapest, 2002.
- KISS Álmos Péter: *Harc a terrorizmus ellen, a működő antiterrorista modell*. =Új Honvédségi Szemle, 2006/12. szám
http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/harc_a_terrorizmus_ellen12 2008. 03. 07
- ROMMEL, Erwin: *Háború gyűlölet nélkül*. -Budapest, 1992.
- Szun Ce: *A hadviselés tudománya*. -Budapest, 2004.

INTERNETES FORRÁSOK

- The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*,
http://www.d-n-i.net/fcs/4th_gen_war_gazette.htm, (letöltve 2008. március 7.)
- Force Majeure*,
<http://www.slate.com/id/2081388/>, (letöltve 2008. március 7.)
- Attack on USS Cole*,
http://usinfo.state.gov/is/international_security/terrorism/uss_cole.html, (letöltés: 2008. március 7.)
- Bombing of the Beirut barracks*,
<http://www.arlingtoncemetery.net/terror.htm>, (letöltés: 2008. március 7.)

²⁵ Kiss Álmos Péter: *Harc a terrorizmus ellen, a működő antiterrorista modell*, Új Honvédségi Szemle, 2006/12. szám
http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/harc_a_terrorizmus_ellen12 2008. 03. 07.

²⁶ Szun Ce: *A hadviselés tudománya*, Budapest, 2004. 29. old.

- Al Qaeda's Maritime Campaign*,
<http://www.military.com/forums/0.15240.83909.00.html>, (letöltés: 2008. március 7.)
- The Roots and Global Dimension of Modern Terrorism*, <http://www.international.ucla.edu/burkle/news/article.asp?parentid=67430>, (letöltés: 2008. március 7.)
- The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*,
http://www.d-n-i.net/fcs/4th_gen_war_gazette.htm, (letöltés: 2008. március 7.)
- New Paradigms for 21st Century Conflict*,
<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0507/ijpe/kilcullen.htm>, (letöltés: 2008. március 7.)
- Deconstructing the theory of Fourth-Generation War*,
www.maxwell.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/4gw-myths.pdf, (letöltés: 2008. március 7.)
- Unabomber suspect in custody*,
<http://www.cnn.com/US/9604/03/unabomber/index.html>, (letöltés: 2008. március 7.)
- Sarin gas attack on the Tokyo subway*,
http://www.japan-101.com/culture/sarin_gas_attack_on_the_tokyo_su.htm, (letöltés: 2008. március 7.)
- The urban guerrillas Britain forgot*,
http://lists.village.virginia.edu/lists_archive/sixties-l/3446.html, (letöltés: 2008. március 7.)
- Estonia hit by 'Moscow cyber war'*,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>, (letöltés: 2008. március 7.)
- Is 4GW Simply Using Military Force in New Ways?*,
<http://www.d-n-i.net/dni/strategy-and-force-employment/fourth-generation-warfare-articles/>, (letöltés: 2008. március 7.)
- Chinese views of future warfare*,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1998/chinacont.html>, (letöltés: 2008. március 7.)